

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА
АКАДЕМІЯ»**

Факультет психології, політології та соціології

Кафедра політичних теорій

БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

на тему:

«ВЛАДНИЙ ФЕНОМЕН СУЧАСНОЇ БІЛОРУСІ»

Виконав студент 4 курсу 2 групи
галузі знань 05 «Соціально-політичні
науки»

напряму підготовки 052 «Політологія»

Власенко Ігор Сергійович

Керівник: к.політ. н., доцент Завгородня
Ю.В.

Рецензент: к.політ. н., доцент Пехник
А.В.

*Зачислено
на «Відвідувача»
23.06.20
[підпис]*

Одеса - 2021

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ І. НЕОАВТОРИТАРНИЙ ПОЛІТИЧНИЙ РЕЖИМ БІЛОРУСІ:	
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	5
1.1 Історичні умови трансформації та формування політичного режиму Білорусі	5
1.2. Інституціоналізація неоавторитарного режиму Білорусі	7
1.3. Трансформація країни та наслідки керування Олександр Лукашенка	13
РОЗДІЛ ІІ. ФОРМИ ТА ОСНОВНІ РИСИ НЕОАВТОРИТАРИЗМУ В БІЛОРУСІ	20
2.1.Персоналістський авторитаризм Білорусі: організація влади та інтересів....	20
2.2 Права людини та громадянина в Білорусі: сучасний стан	25
2.3. Геополітичний фактор та політичні ризики неоавторитаризму Білорусі.....	30
ВИСНОВКИ.....	36
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	39

ВСТУП

Актуальність теми роботи обумовлена тим, що події в Білорусі стали у центр уваги всієї міжнародної спільноти на рівні з виборами у США. Також дуже явні схожі риси сучасний подій в Білорусі з Україною, що дає змогу детальніше дослідити причини та наслідки подій.

Вибори з самого початку були під клеймом. Ще на першому етапі білоруські ЗМІ оголосили про фальсифікацію та недотримання демократичних норм у Білорусі. Після оголошення попередніх офіційних результатів у багатьох містах Білорусі почалися масові акції протесту, в перші три дні протестів понад 7 тисяч осіб було затримано. МВС країни спочатку заперечувало прояв знущань до затриманих під час цих акцій, при цьому ЗМІ повідомляли про масові побиття і катування.

Все це типова ситуація в країнах колишнього СРСР: електорат отримує не те за що голосував (як приклад Україна 2014 року), корумпованість інститутів держави та неможливість входу у державний апарат (Росія та її відношення з тіньовою політикою за участі бізнесу) та повне захоплення влади однією людиною (Росія, Білорусь, Казахстан).

Для сучасного світу такі держави відносяться до країн з нерозвинутою політичною системою, відсталістю від загальноприйнятих норм та трендів та неможливістю подальшого розвитку для держави і нації в цілому.

Серед авторів, які досліджують неоавторитаризм та диктаторство можна відзначити: Х. Арендт, К. Лоусона, Р. Марша, К. Харпфера, Моторіна О.І., Крастев І. та інші.

Метою роботи є комплексний аналіз феномену сучасної влади Білорусі, визначення особливостей його розвитку, а також встановлення його сучасного стану та вплив на геополітику. Мета передбачає розв'язання наступних завдань:

- проаналізувати історичні умови трансформації та формування політичного режиму Білорусі;

ВСТУП

Актуальність теми роботи обумовлена тим, що події в Білорусі стали у центр уваги всієї міжнародної спільноти на рівні з виборами у США. Також дуже явні схожі риси сучасний подій в Білорусі з Україною, що дає змогу детальніше дослідити причини та наслідки подій.

Вибори з самого початку були під клеймом. Ще на першому етапі білоруські ЗМІ оголосили про фальсифікацію та недотримання демократичних норм у Білорусі. Після оголошення попередніх офіційних результатів у багатьох містах Білорусі почалися масові акції протесту, в перші три дні протестів понад 7 тисяч осіб було затримано. МВС країни спочатку заперечувало прояв знущань до затриманих під час цих акцій, при цьому ЗМІ повідомляли про масові побиття і катування.

Все це типова ситуація в країнах колишнього СРСР: електорат отримує не те за що голосував (як приклад Україна 2014 року), корумпованість інститутів держави та неможливість входу у державний апарат (Росія та її відношення з тіньовою політикою за участі бізнесу) та повне захоплення влади однією людиною (Росія, Білорусь, Казахстан).

Для сучасного світу такі держави відносяться до країн з нерозвинутою політичною системою, відсталістю від загальноприйнятих норм та трендів та неможливістю подальшого розвитку для держави і нації в цілому.

Серед авторів, які досліджують неоавторитаризм та диктаторство можна відзначити: Х. Арендт, К. Лоусона, Р. Марша, К. Харпфера, Моторіна О.І., Крастев І. та інші.

Метою роботи є комплексний аналіз феномену сучасної влади Білорусі, визначення особливостей його розвитку, а також встановлення його сучасного стану та вплив на геополітику. Мета передбачає розв'язання наступних завдань:

- проаналізувати історичні умови трансформації та формування політичного режиму Білорусі;

- дослідити фактори та чинники інституціоналізації неоавторитарного режиму Білорусь;
- визначити персоналістський авторитаризм Білорусі через організацію влади та інтересів;
- проаналізувати сучасний стан прав людини та громадянина в Білорусі.
- дослідити та спрогнозувати геополітичний фактор та політичні ризики неоавторитаризму Білорусі.

Об'єктом роботи є владний та політичний режим в Республіці Білорусь.

Предметом роботи виступає владний феномен сучасної Білорусі.

Теоретичне значення цієї роботи обумовлене дослідженням генези Республіки Білорусь та неоавторитарного режиму.

Практичне значення представлене порівнянням подій в Білорусі з подіями 2014 року в Україні.

Методи дослідження визначені метою та завданнями самого дослідження. У роботі використано ряд загально-філософських методів: аналіз, синтез, узагальнення, діалектичний та компаративістський методи.

Специфіка феномена обумовлена необхідністю використання ряду методів вивчення та дослідження : аналізу, синтезу, дедукції та індукції, так і спеціальних методів, а саме інституційний, історичний, порівняльний, структурно-функціональний, статистичний. В поданій роботі інституційний підхід використовувався для аналізу політичних інститутів Білорусі та їх інституціоналізації; історичного методу для аналізу етапів становлення сучасного стану політичної системи та режиму, дослідження його зародження, розвитку, функціонування та трансформації; метод аналізу та синтезу був використаний з метою опису особистості Олександра Лукашенка.

Структура бакалаврської роботи. Бакалаврська робота складається з вступу, з двох розділів, висновків, та списку використаної літератури. Загальний обсяг роботи 44 сторінки.

РОЗДІЛ І. НЕОАВТОРИТАРНИЙ ПОЛІТИЧНИЙ РЕЖИМ БІЛОРУСІ: ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1 Історичні умови трансформації та формування політичного режиму Білорусі

Після розпочатого радянським лідером Михайлом Горбачовим у середині 80-х років більш поміркованої політики білоруський СРСР діяв дещо менш енергійно, ніж інші радянські республіки, щоб відірватися від Радянського Союзу, хоча національне сепаратистське почуття постійно зростало. На тлі кризи центральної влади в СРСР на початку 90-х років білоруська СРСР проголосила суверенітет (27 липня 1990 р.) та незалежність (25 серпня 1991 р.). З крахом правління Комуністичної партії та розпадом Радянського Союзу внаслідок невдалого перевороту проти Горбачова білоруської СРС змінив свою назву на Республіка Білорусь і приєднався до Співдружності Незалежних Держав (далі СНД), вільного об'єднання суверенних держав, які раніше входили до складу Радянського Союзу.

Законодавчі вибори в Білорусі в 1990 р. призвели до того, що Верховна Рада, в якій домінували комуністи, затримала впровадження ринкової економіки і коливалась приблизно протягом трьох років, перш ніж прийняти нову конституцію в березні 1994 р. Цей документ створив кабінет президента, якому про-російський Олександр Лукашенко був обраний у липні 1994 року. Законодавчі вибори відбулися в 1995 році, але через суворість білоруської виборчої системи (щоб бути зайнятими місцями, кандидатам довелося набрати 50 % голосів при явці 50 % виборців), до досягнення кворуму в грудні 1995 р. було потрібно чотири раунди голосування (навіть тоді понад 60 місць залишалися вакантними). Багато членів законодавчого органу були незалежними; справді, найбільшим блоком для голосування була не політична партія сама по собі, а група, яка підтримувала Лукашенко, який дедалі більше прагнув домінувати у Верховній Раді. На референдумі в листопаді 1996 року, легітимність якого широко заперечувалась, Лукашенко здобув схвалення щодо

конституційних змін, які надали йому майже абсолютну владу та продовжили його п'ятирічний термін.

Парламентська опозиція намагалася оголосити імпічмент О.Лукашенку та ліквідувати посаду президента, але зусилля опозиції були протидії підписанню О.Лукашенком переглянутої конституції, яка закрила Верховну Раду та створила новий законодавчий орган (з якого опозиція була виключена) зменшені повноваження.

На відміну від більшості країн Центральної та Східної Європи того часу, О.Лукашенко спрямував Білорусь на курс ізоляції від Заходу, підтримуючи економіку ринкового соціалізму. Підтримка зусиль уряду щодо встановлення тісних зв'язків з Росією була широко розповсюдженою, але не без опозиції. У 1997–1999 рр. Білорусь увійшла до Союзної держави - політичного та економічного союзу з Росією, про який спочатку вели переговори з російським президентом Борисом Єльциним, але був перероблений його наступником Володимиром Путіним, який зменшив тягар, яку його країна спочатку погодилася нести в рамках партнерства. Хоча між двома країнами виникли суперечки щодо впливу союзу на такі питання, як оборона та природні ресурси, вони домовились про мету спільної валюти – ідея, вперше висунута на початку 1990-х. Коли Білорусь міцно прив'язана до російського вектору, її економіка відповіла відповідним чином, наприклад, спотикання в 1998 році в результаті фінансового колапсу Росії. Хоча Росія довгий час була головним торговим партнером Білорусі, обсяг їх торгівлі розширився на початку ХХІ століття, оскільки Білорусь переживала помірне промислове зростання.

Багато міжнародних спостерігачів критикували білоруський уряд та по суті авторитарну роль, яку О. Лукашенко прийняв на початку 1996 р. Відносини з Європейським Союзом (ЄС) були особливо напруженими. Широко вважається найбільш репресивним режимом у Європі, Білорусь влаштовувала недемократичні вибори, придушувала політичну опозицію та замовчувала пресу. Лідери політичної опозиції часто агітували із заслання, тоді як антиурядові діячі,

що виникали в Білорусі, час від часу були побиті, ув'язнені або «зникли»—схоплені владою і більше ні про кого не чули.

Таким чином, можна виокремити наступні етапи формування політичного режиму в Білорусі:

- вдале використання антикомуністичної та антидемократичної пропаганди, що дала великий відсоток електорату на рахунок Олександра Лукашенка,
- відновлення ринку та вихід з кризи пострадянського періоду, що дало змогу ще більше закріпитись у державному апараті,
- зміни у Конституції 1994-го року, що де-факто передали повноваження одній особі, а також повне скасування всіх існуючих на той час контрольно-коригувальних механізмів,
- «Конституція під себе» 2006-го року, заключний етап який повністю скасовує обмеження на кількість президентських строків, саме після цього і закріплюється той політичний режим який існує на сьогодні.

1.2. Інституціоналізація неоавторитарного режиму Білорусі

Пострадянський період є тим моментом в історії багатьох країн, який заклав вектор розвитку для 15 держав. Цей етап в їхній історії є ключовим, адже багато країн були змушені заново створювати власну політичну систему, обирати нову владу та урегульовувати всі існуючі інститути. Але, як це не дивно, нова влада більшості новоутворених самостійних країн була зацікавлена на матеріальній вигоді та контролю всіх сфер життєдіяльності. Досить проаналізувати бізнес еліту тієї самої Росії, то сучасні олігархи є вихідцями з СРСР та пострадянського періоду, які збагатились за рахунок спекуляції природних ресурсів та рекету. Такий період дуже часто називають «ліхіє дев'яності».

В цей період Білорусь, разом з багатьма іншими пострадянськими державами стають на шлях не просто авторитаризму, а неоавторитаризму, що проникає у всі сфери життєдіяльності і державні інститути з новою силою, адже

цей період в історії багатьох країн пов'язується з кризою, і не тільки економічною, а й політичною. Розростається корупція та контроль життя населення та держави.

Пострадянським неоавторитарним режимам властива тришарова ідеологічна компонента. Ця компонента включає: ідеологію корупції як латентну ідейно-ціннісну основу життєдіяльності правлячої пострадянської номенклатури; державницьку ідеологію з тієї чи іншої націоналістичної забарвленням для публічного внутрішньополітичного споживання з метою згуртування і мобілізації мас на підтримку правлячого режиму; декларовану в міжнародному політичному просторі для зовнішньополітичного вживання імітацію прихильності цінності людини, її прав і свобод.

Радянська номенклатура, в термінах М. Олсона, грала роль «стаціонарного бандита», який «має всеохоплюючий інтерес щодо контролюваній ним території і, відповідно, забезпечує на ній внутрішній порядок і інші суспільні блага» [8]. Базовою цінністю пострадянської номенклатури і її власною ідеологією є досягнення матеріального збагачення і соціального переваги за допомогою використання державної влади. Але сутність і інституціональний механізм корупції в публічній сфері полягає саме в неправомірному використанні різних видів ресурсу влада не за його прямим призначенням для реалізації функцій держави і забезпечення цілей суспільного розвитку, а їх використання для отримання будь-якої неправомірної переваги, особистої або групової як матеріальної, так і нематеріальної вигоди.

Однак ідеологія корупції як власна ідеологія правлячої пострадянської номенклатури, очевидно, не може бути публічно проафішована і явно непридатна як ідеологія масової мобілізації. В якості інструментарію підтримки правлячих режимів, крім російського, використовується найбільш придатна для цієї мети і цілком органічна для колишніх республік СРСР ідеологія побудови національної держави.

Білорусь – унітарна республіка президентського типу. Основним законом держави є Конституція, прийнята в 1994 році. Конституція в даний час діє зі

значним числом поправок, прийнятих в результаті референдумів 1995, 1996 і 2004 роках; ці поправки, що значно розширили повноваження президента, отримали значний міжнародний резонанс (зокрема, міжнародна правозахисна організація «Freedom House» вони дали підставу класифікувати Білорусь як «невільну країну»).

Основні інститути білоруської державності були сформовані в перші роки незалежного розвитку країни. Разом з тим, правові норми їх функціонування зазнали значних змін в ході перетворень середини 1990-х - початку 2000-х років. Ці зміни здійснювалися як шляхом внесення цих поправок до Конституції, так і через прийняття пакету законів. Основним підсумком реформ стала концентрація влади в руках президента Олександра Лукашенка і його адміністрації. Парламент втратив ключову роль, делегувавши видання законодавчих актів президента.

Президентські вибори 2001 р. західні спостерігачі не визнали вільними та чесними, а в жовтні 2004 р. О.Лукашенко спонсорував ще один успішний референдум, який дозволив президенту перебувати на посаді більше двох термінів. У 2006 році Об'єднані демократичні сили, група опозиційних партій та неурядових об'єднань, підтримали демократичного кандидата Олександра Мілінкевича в президентській гонці, але за офіційним підрахунком голосів О.Лукашенко був переобраний з майже 83 відсотками голосів. Осуджуючи результати, опозиційні угруповання в Білорусі, а також міжнародні спостерігачі звинуватили президента у володінні його винятковими повноваженнями під час кампанії з метою маніпулювання ЗМІ та залякування його опонентів; справді, повідомлялося, що деяких членів опозиційних агітаційних команд було затримано та побито. Протестуючі таборували на громадській площі в Мінську кілька днів після виборів, але ця та інші демонстрації були розірвані поліцією. Ще один опозиційний кандидат у президенти, Олександр Казулін, був заарештований під час однієї з таких демонстрацій і ув'язнений. На парламентських виборах у вересні 2008 р. Уряд повідомив про високу явку виборців, де брало участь близько трьох четвертих виборців, але делегати

опозиції не отримали жодного місця. Міжнародні спостерігачі заявили, що вибори не можна вважати вільними та чесними, і протести знову влаштували в центрі Мінська.

Але боротьба з опозицією, як було зазначено раніше, було основним трендом і фактором становлення режиму Лукашенко ще в 90-х. Юрій Гаравскій, який називає себе колишнім бійцем білоруського СОБР, в ексклюзивному інтерв'ю DW розповів, як було викрадено і вбито опозиційних політиків, які добивалися відставки президента Олександра Лукашенка. Навесні і восени 1999 року в Мінську зникли экс-глава МВС Юрій Захаренко, экс-голова Центрвиборчкому Білорусі Віктор Гончар і спонсор опозиціонерів бізнесмен Анатолій Красовський. Ю. Гаравскій стверджує, що їх викрали і вбили бійці спеціального загону швидкого реагування (СОБР) внутрішніх військ МВС Білорусі. У їх числі був і сам Юрій Гаравскій.[3]

Розповіді Ю. Гаравського збігаються з висновками спецдоповідача Парламентської асамблеї Ради Європи (ПАРЄ) Христоса Пургурідеса, який в 2004 році розслідував зникнення білоруських опозиціонерів. СОБР він називає «ескадроном смерті під керівництвом Павличенко». «Не може бути, щоб ці викрадення і вбивства сталися без згоди - м'яко висловлюючись - дуже-дуже високопоставлених чиновників. Коли я це кажу, я думаю про президента Білорусі», - підкреслив Пургурідес в інтерв'ю DW [3].

Заяви колишнього бійця СОБР здатні дати новий імпульс з'ясування обставин імовірно замовних вбивств 20-річної давності. У цьому впевнена німецький політик з партії «Союз-90» / «зелені» Маргарете Баузе (Margarete Bause), член комітету бундестагу з прав людини. «Не можна забувати, що серйозні звинувачення в тому, що президент Лукашенко особисто був залучений в ці злочини, до сих пір не зняті. Уряд Німеччини і ЄС не мають права припиняти вимагати роз'яснень. Вони повинні робити все можливе, щоб притягнути винних до відповідальності», - зазначила Маргарете Баузе [15].

Також відомо про зникнення журналіста та оператора білоруського каналу і контрпункту Дмитра Олександровича Завадського у липні 2000 р.

Не варто забувати і про Юрія Корбана, який був керівником вітебського Центру молодіжних ініціатив «Контур», заступником голови місцевої міської організації БНФ і головним кандидатом на пост глави обласної організації БНФ.

23-річний активіст вітебській опозиції не повернувся додому 19 січня. Однак після цього кілька разів дзвонив батькам, кажучи, що у нього все в порядку, і називав різні місця свого перебування. Він попросив батьків зібрати велику суму грошей і привезти їх до Мінська, щоб в умовному місці передати їх якимось людям. 28 січня мати Корбана приїхала в Мінськ. Син по мобільному телефону призначив їй місце зустрічі для передачі грошей неподалік від станції метро «Схід». Однак ніхто до неї не підійшов. Юрій Корбан подзвонив ще раз і, як передає Ніна Корбан, сказав, що більше вони вже не зустрінуться.

Якщо прибрати назву країни з цих речень и не вдаватись у деталі, то такі події та діяльність з боку влади та режиму дуже нагадують диктаторський режим країн Африки, але ж ніяк не країну Європи. Саме в період створення нової конституції, що фактично утверджує О.Лукашенка президентом до самої смерті і з'являються ознаки не просто авторитаризму, а неоавторитарного режиму. Неоавторитаризм відноситься до освіченого самодержавства: сильний лідер вживає недемократичні заходи для забезпечення економічного розвитку. Правопорядок підтримується, згідно з волею правителя, як найважливіші умови модернізації.

О.Лукашенко покращив відносини з ЄС у 2008 році, коли погодився на звільнення кількох політичних в'язнів, включаючи Казуліна, і, схоже, зайняв більш толерантне ставлення до недержавних ЗМІ. Він також підтримував економічні реформи, включаючи приватизацію деяких державних компаній та заохочення іноземних інвестицій. Згодом ЄС призупинив обмеження, яке з 2006 року заборонило президентів та більшості його оточення в'їзд до ЄС. У 2009 р. Білорусь приєдналася до Програми Східного партнерства ЄС, яка сприяє зв'язкам між ЄС та низкою країн Східної Європи та Кавказького регіону. Однак на початку 2010 року продовження різними репресивними політиками уряду Білорусі відновило стурбованість у деяких столицях ЄС.

О.Лукашенко легко виграв ще один президентський термін на виборах, що відбулися наприкінці 2010 року, але знову ж таки в Мінську відбулися протести прихильників опозиції щодо чесності голосування, а також заперечення спостерігачів від ЄС та США. Як і в 2006 році, велика кількість демонстрантів була заарештована або затримана владою, як і більшість опозиційних кандидатів у президенти.

Таким чином, вся політика Олександра Лукашенка була спрямована на авторитарний режим у Білорусі. Така тенденція відстежується з самого початку його правління та керування держави. Звісно такий харизматичний лідер досить сильно впливає на розум електорату, але що найважливіше, на всі інститути держави, які впевнено і вже стало виконують накази верхівки влади.

Події серпня 2020 року дали зрозуміти, що харизматики недостатньо для сучасного суспільства, а потрібна дієва внутрішня політика та максимальне функціонування державних інститутів, чого так не вистачає владі Лукашенка, адже ця людина живе в своєму світі, який зруйнувався після чергових виборів.

У авторитарних лідерів досить рідко з'являється інтерес з приводу поліпшення державного управління, що ми і бачимо в Білорусі.

В цілому слід зазначити, що правові інститути Білорусі, особливо в динаміці, оцінити проблематично. По-перше, Білорусь не охоплена дослідженнями Світового економічного форуму і Міжнародного альянсу прав власності, які дозволили б більш адекватно оцінити рівень розвитку правових інститутів [6]. По-друге, практично всі дослідження, що проводяться на даний момент в світі направлені на оцінку правових інститутів спираються на суб'єктивні індикатори, засновані на сприйнятті. Основний ризик полягає в тому, що при експертних оцінках країни з високим рівнем економічного розвитку апріорі сприймаються як країни з розвиненими інститутами, в першу чергу правовими. Не можна ігнорувати і політичний фактор, і вплив іміджу країни на світовій арені. Все це може занижувати оцінки різних складових правових інститутів Білорусі. Однак незважаючи на свою необ'єктивність і, можливо, заниженість, ці оцінки все одно відображають як мінімум те, яку думку в світі

склалося про правову систему Білорусі. З огляду на, що багато рішень на світовій арені (наприклад, про інвестування) найчастіше приймаються на основі суб'єктивного сприйняття і переваг, подібні оцінки правових інститутів Білорусі слід брати до уваги під час аналізу. У цьому випадку сприйняття світовою спільнотою має не менше значення, ніж реальний стан справ в даній сфері.

1.3. Трансформація країни та наслідки керування Олександр Лукашенко

Білорусь була незалежною державою з кінця Радянського Союзу в 1991 році, хоча в основному за замовчуванням. На відміну від інших радянських республік, ні великої Декларації про незалежність, ні всенародного референдуму не було. Раніше закон про суверенітет був модернізований після невдалого московського перевороту проти Михайла Горбачова в серпні 1991 року, після чого у вересні відбулася зміна назви з "Білоруської Радянської Соціалістичної Республіки" на "Республіку Білорусь". День незалежності відзначається 3 липня, в день звільнення Мінська від німецької окупації в 1944 році.

Білоруссю керував довічний президент Олександр Лукашенко з 1994 року. Він централізував владу, маргіналізував всю опозицію і "виграв" фальсифіковані вибори не менш ніж чотири рази раніше. Події 2020 року застали майже всіх зненацька: виборча кампанія, керована сценою, раптом у травні була розбита справжньою опозицією. Лукашенко проігнорував це і оголосив свої звичні 80 відсотків плус перемогу, викликавши найбільші протести в історії Білорусі. (Паралельний підрахунок голосів показав, що Лукашенко набрав лише 40,5 відсотка, а лідер опозиції Світлана Тихановська 47,9 відсотка). О.Лукашенко вдався до жорстокого придушення і попросив допомоги Росії. Навіть якщо він виживає, його влада тепер спирається лише на примус.

Більша частина того, що сталося, була спричинена раптовими іскрами та помилками О.Лукашенка. Але існують довгострокові тенденції, що розчипають старі стереотипи щодо Білорусі. Його часто ігнорують, оскільки це якимось чином не є «справжньою» країною; або зменшений, оскільки він проросійський;

або, використовуючи безглузде кліше Фрідріха Енгельса, білоруси вважаються «неісторичним народом». Але всі народи мають свою історію. Проблема Білорусі полягає в тому, що її історія була низкою фальстартів. Зараз він знову починає свою історію.

Білорусь розпочала своє життя у складі ранньосередньовічної держави Русь, яка існувала з IX по 13 століття. Русь не була Росією (сучасна назва Росії - Росія, еллінізм, введений у 17 столітті). Русь не була Україною і це не була Білорусь. Це було те, що передувало всім трьом. Але три східнослов'янські народи колись мали спільний дім. Основною білоруською частиною було Полоцьке князівство на річці Двіна (Даугава), яке домінувало у торгівлі з Балтією через міста-клієнти в теперішній Латвії. Багато білоруських істориків ставлять витoki протобілоруської ідентичності у цьому синтезі балтів та слов'ян. Подібно до Нортумбрії в VII-VIII століттях, Полоцьк (987-1397) був іноді напіввіддільним, а іноді незалежним від інших князівств та Києва, звичайного центру правління.

Полоцьк тоді допоміг заснувати Литву. Це незнайома назва англійською мовою, де ми називаємо державу Великим князівством Литовським. Протягом XV століття Литва перетворилася на найбільшу державу в Європі, охоплюючи землі в теперішній Литві, Білорусі, Латвії, Україні, Польщі та Росії. Це була багатоетнічна держава литовців, білорусів, поляків та євреїв. У сукупності вони були «литвинами»; місцеві євреї називали себе «литваками». Білоруси відігравали помітну роль, оскільки литовці були неписьменними язичниками до 1380-х років. Багато людей досі вважали себе «литвинами» до 1917 року. Привабливість цієї ідентичності відродилася в опозиційних колах при О.Лукашенко.

Більшість білорусів належали до греко-католицької церкви. Цю Церкву називали "селянською вірою", але вона мала сильну культуру бароко, на яку впливали орден єзуїтів та центральноєвропейські уявлення про магдебурзьке право, юридичний кодекс, що походить від німецьких, а не римських традицій. Такі міста, як Городня і навіть Мінськ, можуть виглядати пострадянськими, але

вони не виглядають особливо російськими. Їхні церкви не мають багато золотих куполів; більшість спочатку були католиками до того, як були православними. Литва була поглинута Російською імперією у 18 столітті (зазвичай її неправильно позначають англійською мовою як «Розділи Польщі»). Імперія розглядала греко-католиків як відступників і придушувала Церкву з 1839 р. Основний носій окремої місцевої ідентичності був розібраний, як тільки білоруси вступили в сучасну епоху як суб'єкти пізньоімперських та радянських проектів з розбудови ідентичності. Білоруські історики люблять розповідати історію цієї епохи як телеологічне «національне відродження», але національний рух був незначним до 1918 року. Білорусь також була розділена між римо-католиками та православними.

"Білоруська народна республіка" існувала кілька тижнів у березні 1918 р. Національний рух на короткий час розвинувся в 1920-х рр. У тодішній східній Польщі. Але травматичне 20 століття знову витерло шифер. Білоруси мають дуже радянський погляд на Другу світову війну. На відміну від України чи Литви, націоналістичного партизанського руху не було. Партизани були червоними.

Білорусь перемогла у війні. Білоруський опір уповільнив наступ Німеччини в 1941 році, щоб переконатись, що вони не змогли взяти Москву. Німецька армія на сході була знищена на білоруській території в ході операції "Багратіон" влітку 1944 року - принаймні такого ж удару, як висадка в Нормандії. Ветерани домінували в післявоєнному керівництві Комуністичної партії в Білорусі. Їх престиж та зникнення загрози вторгнення із Заходу означали високий рівень російських інвестицій навіть до 1980-х років.

Лукашенко здобув владу в 1994 році, пообіцявши зберегти найкраще з радянської системи: її соціальний договір та історична пам'ять, а також повернення до миру та стабільності. Він зміг маргіналізувати націоналістичний рух, який не зміг витіснити комуністичну номенклатуру в 1991-4 рр., І змінити цю номенклатуру під власною владою. Йому пощастило: оскільки його влада закріпилася на початку 2000-х, він зміг користуватися величезними російськими

субсидіями дешевої нафти і газу в обмін на свою політичну лояльність. Так звана «союзна держава» між двома країнами існує з 1999 року, що іноді не є безглуздою структурою, оскільки вона гарантує вільне пересування та працевлаштування в обох державах.

Але цей союз почав розпадатися після початку війни в Україні в 2014 році. Білорусь прагнула захистити свій суверенітет; Росія вимагала більшого в плані дружби і вже не бажала і не могла платити стільки білоруських рахунків. Лукашенко в основному пережив вибори у 2015 році, оскільки більшість опозиції погодила не качати човен. Але економічні проблеми накопичувались. У 2017 році широко розпочалися акції протесту проти непередбаченого «податку на паразитів» щодо економічно неактивних. Люди заговорили про "дві Білорусі": відсталу, державну економіку та регіони проти нової приватної економіки в Мінську, зокрема, про бурхливий ІТ-сектор. Обидві групи були ще більш відчужені мінімалістською реакцією Лукашенко на Covid-19. У обох були кандидати на виборах 2020 року: популістський блогер Сергій Тихановський на "лівих" і два бізнесмени Валерій Цепкало та Віктор Бабаріко на нову економіку. Лукашенко невміло заборонив стояти всім трьом, але безглуздо дозволив довіреним особам зайняти їхнє місце на чолі з дружиною Тихановською Світланою.

Кампанія та акції протесту показали переваги неорадянських років О. Лукашенка. Не існує поділів на політику ідентичності, мову чи регіон: правління Лукашенко змусило Білорусь. Червоно-білий прапор 1918 та 1991-95 років (Олександр Лукашенко відновив модифіковану версію радянського прапора) використовувався як символ проти Лукашенка, а не як націоналістичний. Не існує партійної опозиції, але це означає, що протестуючі бачать себе аморфною більшістю і їм не потрібно турбуватися про те, що якась зацікавлена політична сила захопить протести. Репресії проти партій та неурядових організацій «приватизували» громадянське суспільство: підземні мережі поєдналися разом із новим духом солідарності, спочатку пробудженим пандемією. Протести носять мирний і навіть чемний характер. Поки що немає антиросійського

почуття. В Україні в 2013-14 роках люди повстали як проти Президента Віктора Януковича, так і проти російського фактора, який стоїть за ним. О.Лукашенко не є російським експортом: його прихід до влади в 1994 році передував Володимиру Путіну в 2000 році. Жахливе насильство режиму означає, що Лукашенко більше не може грати на карту миру і стабільності.

Налагодження стосунків Білорусі та Росії завжди мали місце в історії. Найбільше вони змінилося в 2014 році, коли російська урядова еліта істотно переосмислила своє сприйняття свого білоруського союзника, беручи до уваги контекст конфлікту в Україні і ескалації напруженості між Москвою та Заходом. Олександр Лукашенко, який намагався дистанціюватися від агресивної політики Росії щодо України, нарешті перестав бути об'єктом уваги як єдиний і достатній гарант утримання Білорусі в сфері російського впливу. Керівники в Москві прийшли до висновку, що Білорусь, яка сприймалась на протязі багатьох років як "братська республіка", поступово перетворювалася в національну державу, роблячи акцент на її відміну від Росії багато в чому.

Більш критичний підхід Росії до Білорусі заснований на оцінці реального кроку Олександра Лукашенка, який протягом багатьох років маневрує між Сходом і Заходом, намагаючись зберегти якомога більше автономії. У той же час, вкрай критична, а іноді і навіть емоційна, аргументація російських ЗМІ зраджує тенденцію до того, що перебільшують те, що насправді є обережними кроками, зробленими Білоруссю, і якими є неправильно витлумачено як спроба остаточно покинути російську зону впливу. Сильний вплив зробили зміни в російській перспективі що до України, які зробили Москву більш недовірливою до будь-які ознаки самозабезпеченості, продемонстровані урядами тих пострадянських республік, які підтримують дружні відносини з Росією і які додатково залежать від нього в економічному та енергетичному плані. До цього момент, Білорусь була представлена в якості зразкового прикладу подібного роду відносин.

Завдяки своєму стратегічному розташуванню Білорусь є одним з ключових об'єктів російської політики по відновленню свого впливу на пострадянському

просторі. Одна з тез, міцно вкорінена в російській геополітичній думці протягом багатьох років, зазначає, що контроль над Білоруссю є одним з найважливіших факторів, що сприяють зміцненню імперського статусу Росії, і що іншого більш важливого питання немає, за винятком збереження впливу в Україні.

Тому ре-інтеграція Незалежної Білорусі (отримала незалежність 25 серпня 1991 року) з Російською Федерацією почалася всього через кілька років після розпаду СРСР. Підписаний Договір про Співдружність Білорусі та Росії поклав початок процесу. Пізніше, в 1999 році, співдружність було в Союзу державу Білорусі і Росії.

Росія розглядала це як парадигму повернення своїх активів на пострадянському просторі. Територія, яка була втрачена після розпаду СРСР, і вона була готова її використовувати. також щодо інших держав.

В оборонному плані інтеграція з Білоруссю надала Росії природний щит на так званому "західному фланзі", тобто на кордоні з декількома членами НАТО: Польща, Литва і Латвія. Крім того, для Москви співпрацю з Мінськом означає єдиний спосіб триматися ближче до Калінінградської області (область військово-стратегічного значення). Крім того, газопровід "Ямал" і нафтопроводу "Дружба", які є найважливішими частинами російської системи поставок нафти і газу європейським споживачам, проходить через Білорусь.

З огляду на ці фактори, Кремль з середини 1990-х років був рішучості зберегти і в той же час розширити свій вплив в Білорусі, навіть за рахунок дуже дорогих економічних і енергетичних субсидій.

З початком конфлікту в Україні, російська політика в Східній Європі на перший час прийняла експансивний і агресивний вимір. Таке явне порушення територіальної цілісності України (хоча і без оголошення війни), викликало серйозну заклопотаність у Білорусі, де сформувалася урядова еліта, яка звикла функціонувати всередині своєї власної незалежна держава. Олександр Лукашенко почав відчувати загрозу незалежно від того, наскільки велика культурна та духовна близькість між Росією і Білоруссю, що є давньою традицією функціонування в рамках єдиної держави і, перш за все, добре

розвиненого політичного і економічного співробітництва на багатьох рівнях. Це був прецедент, згідно з яким теоретично відкривається можливість ставити під сумнів кордони всіх інших пострадянські республік. Тому білоруський президент, бажаючи зберегти незалежність і прерогативи влади, рухається в Україні і утримується від використання сильної риторики щодо нового уряду в Києві.

У той же час, він пропонував посередницькі послуги, щоб додати собі легітимність в очах Заходу, який шукає мирне вирішення, що було досить логічним кроком, але події 2020 року зруйнували ширму миру та стабільності Білорусі, хоча, ЄС та США закривали очі на внутрішні конфлікти влади та населення.

О.Лукашенко хотів, щоб його бачили як батька нації; тепер він глузує з протестуючих, які «розлетілись, як щури», і погрожує їм своєю «жорстокою стороною». Народ переріс свого диктатора. Тепер вони підуть окремими шляхами.

РОЗДІЛ II. ФОРМИ ТА ОСНОВНІ РИСИ НЕОАВТОРИТАРИЗМУ В БІЛОРУСІ

2.1. Персоналістський авторитаризм Білорусі: організація влади та інтересів

Аналізуючи авторитаризм у Білорусі, досить часто з'являються думки, що ми говоримо або описуємо Росію. Це не дивно, перш за все ці країни вихідці одного режиму і на зародковому етапі кожен лідер держави мав на меті розвиток та процвітання, то вже на сучасному етапі можна побачити результат діяльності їх лідерів та авторитарного режиму. Схожість О.Лукашенка та В.Путіна можна пояснити одним терміном – путінізм.

Путінізм – термін, що описує всю сукупність соціально-економічного і політичного устрою Росії перших десятиліть XXI століття [2]. Аналогічна ситуація і в Білорусі, адже згідно терміну, на перший план виходить комплексне порушення демократичних норм, коріння якого веде до авторитаризму, який можна з впевненістю назвати диктаторством.

66-річний экс-бос радянського господарства претендував на шостий термін президентства на суперечливих виборах 9 серпня. Він стикався з тижнями масових протестів проти свого правління. Щотижня в Мінську проти нього виступають близько 100 000 людей - безумовно найбільший протест опозиції за його правління.

Пан Лукашенко при владі з 1994 року, авторитарний стиль нагадує радянські часи, контролює основні медіа-канали, переслідує і саджає політичних опонентів і маргіналізує незалежні голоси. Потужна таємна поліція країни, яку досі називають КДБ, пильно стежить за дисидентами.

Коронавірус додав додаткового виміру політичному бродінню в Білорусі.

Опоненти вважають вихваленість пана Лукашенко щодо вірусу необдуманною та ознакою того, що він не має зв'язку.

Наприкінці травня він сказав, що Білорусь мала рацію, не замикаючись. Акцентував увагу на безробітті, який сформувався в період пандемії на Заході.

Ще більше приділяючи увагу на тому, що Білорусь змогла цього уникнути особисті завдяки йому та діючій владі.

У березні, коли країни Європи вводили блокування, він запропонував боротися з вірусом важкою працею, сауною та горілкою.

Коли решта Європи відмінила футбольні матчі, тривалі поєдинки в Білорусі - все ще залучаючи великі натовпи на стадіони - раптово зацікавили міжнародний інтерес.

Протягом багатьох років пан Лукашенко намагався переконати 9,5-мільйонну націю в тому, що він є найкращим гарантом стабільності, жорстким націоналістом, який захищає їх від втручання іноземців.

Це повідомлення досі приваблює багатьох старших білорусів. Країна була зруйнована у Другій світовій війні - жертвою нацистської політики щодо випаленої землі - і втратила майже третину населення. Тож підозра до іноземців та гордість до сил безпеки добре відтворюються серед багатьох виборців.

Ще в 2005 році адміністрація тодішнього президента США Джорджа Буша назвала Білорусь "останньою справжньою диктатурою в серці Європи"[25].

В методології існують багато методів аналізу особистості, найбільш дієвим у даному випадку є вікно Овертона. Данна концепція дає змогу більш розкрито проаналізувати діяльність, причини, та наслідки дій О.Лукашенка. Аналіз поділяється на рівні, а саме: неприйнятний, радикальний, прийнятний, розумний, популярний і рівень діючої норми.

Лукашенко Олександр Григорович

1. Неприйнятний – диктатор ХХІ століття, прийшовши до влади старанно підчищав опозицію і тримав владу в своїх руках, ретельно фільтруючи своє оточення.

2. Радикальний – за час своєї жорстокої політики забезпечив міцну внутрішню і зовнішню політику, тим самим показавши себе як лідера від народу і для народу. На цьому етапі вже зникають позиви розвитку опозиційних особистостей до дій і повна свобода чинного президента і його наближених.

3. Прийнятний – Білорусь закріпила себе як держава з широким спектром сільгосп інфраструктури, що значно підняло економіку країни, забезпечивши робочими місцями велику частину населення і відкривши шлях до розвитку інших напрямків – техніка, соціальних справ, ІТ структура. Населення звикло до нього і сприймає як належного президента.

4. Розумний – валютна реформа і все так же стабільна ситуація в країні зробила білоруський рубль досить сильною валютою, що забезпечило широку увагу іноземних інвесторів і залучення вкладень в усі ті ж усталені відросли виробництва.

5. Стандартно (популярно) – Білорусь вважається однією з лідируючої країн в сфері ІТ. Має постійних партнерів, таких як найближчих сусідів – Росію, Україну, Литву, Польщу і колишніх членів СРСР, так і ряд західних.

6. Рівень діючої норми – Президент Лукашенко є легітимним чинним президентів. Активно бере участь в житті країни на всіх її рівнях. Беручи і беручи під особистий контроль ряд проблем пов'язаних з суспільством.

На цьому етапі можна завершити аналіз і підвести підсумки, але даний метод також може включати синусоїдний шлях і повернути аналіз до першого рівня. Отже повертаючись до аналізу можна додати ще 5 аналогічних кроків, але в іншому порядку.

7. Стандартно – На чергових виборах знову буде балотуватися Олександр Лукашенко.

8. Розумно - На виборах з'являється ряд кандидатів яким всіляко перешкоджають до реєстрації своєї кандидатури.

9. Задовільно – в період пандемії влада (що вірогідно рішенням вищих чинів зокрема О. Лукашенко) замовчує про реальну загрозу і всіляко заперечує саме поняття і існування COVID-19 на території Білорусі. Тим самим наростає суспільне нерозуміння і резонанс у вільних ЗМІ

10. Радикально – Олександр Лукашенко дає інтерв'ю українському журналісту Дмитру Гордону. Протягом інтерв'ю були порушені теми коронавіруса і підтвердженню того що він є, але влада швидко з цим впоралася.

Так само була піднята тема виборів і утиски кандидатів, на що чинний президент відповів повною підтримкою і запевнив суспільство в чесності виборів, але вже відомим результатом. Суспільство і так підігрита подіями, ще сильніше розпалюється.

11. Неможливо – масові затримання мирного населення, втрата колишніх партнерів і друзів держави, тотальна узурпація влади і явна фальсифікація виборів – як підсумок – постійні протести з боку мирного населення, людські жертви і діючий президент Лукашенко.

У Туркменістані є досить цікавий феномен - ідеологія, яка формувалась завдяки книзі, яку перший президент Сапармурат Ниязов запровадив, як обов'язкову для читання студентами та школярами. Ця книга, як стверджують науковці, дуже схожа на вчення чучхе, але після смерті С.Ниязова у 2006 році, вона поступово відійшла від обов'язковості. Росія стає набагато ідеологічнішою, поєднуючи ностальгію радянських часів, прославлення Другої світової війни та російський патріотизм за старим стилем, а також одержимий офіційний акцент на особистості президента Володимира Путіна. Але Білорусь, мабуть, відстає. Підхід Президента Олександра Лукашенко виглядає досить аматорським.

Для початку, на відміну від своїх колег із Середньої Азії, О.Лукашенко не виявляє інтересу до відкритого культу особистості. Тут немає статуй; його день народження проходить майже без зауважень. Його публічні виступи активно освічуються у новинах, але ніхто не повинен запам'ятовувати його виступи, на відмінну від Кім Чен Ина або В.Путіна, яких проходять з найбільшим задоволення для самих голов країн та сходять як манна небесна для жителів країн.

Що стосується ідеології Білорусі, то ці зусилля здаються дивними половинчастими. Часу та зусиль не бракує: у школах та університетах існують обов'язкові курси державної ідеології, а також щомісячні «дні ідеології» на державних підприємствах із понад 300 працівниками (у яких також повинні бути заступники директора, відповідальні за ідеологію). Але сама концепція, щонайменше, туманна. Книги з ідеології наповнені теорією, але не містять

певних тверджень щодо змісту. Навіть велика пролукашистська молодіжна організація, що фінансується державою, не може набрати нічого іншого, як туманне бажання діяти на підтримку державної влади як інституції, яка гарантує правопорядок, стабільність та подальший розвиток суспільства.

На перший погляд, це слабкість. Але Лещенко аргументує це інакше. Але, ідеологія одне з найбільш успішних починань білоруського лідера. На відміну від традиційної радянської ідеології (якою часто користується В.Путін), вона складається не з істин, а з позицій, головним чином почуття захищеності та гордості. Державна пропагандистська машина постійно нагадує білорусам про те, що зовнішній світ небезпечний, тоді як життя в Білорусі завидно спокійне та добре захищене. Заробітна плата та соціальні виплати вчасно, немає тероризму, політичних потрясінь, як в Україні чи Грузії. Постійна боротьба влади проти зовнішніх і внутрішніх ворогів є не просто успішною, а підставою для гордості.

Це може ускладнити життя опозиції. Коли ідеологія відкрита - як це було в радянські часи - тоді вона фокусується на опорі. У Білорусі більше схоже на рекламну кампанію, зосереджену на брендингу та емоційній лояльності. Це підступно - і набагато важче протистояти.

Лукашенко може здаватися незалежним, але насправді це кремлівська маріонетка, яку російська влада терпить лише доти, доки він корисний. Його справжня роль - бути похоронним директором, який повертає свою країну до союзу з Росією. Безумовно, це правда, що він звучить диким ентузіастом об'єднаної держави.

Лукашенко, можливо, не зробив Білорусь дуже затишною країною за західними мірками, але він та його ідеологія, безумовно, зробили її самобутньою - набагато більше, ніж під час незалежності в 1991 році. ніж коли-небудь, не в останню чергу тому, що Лукашенко все ще вважає, що він був би ідеальною людиною, яка би керувала ним, роблячи відносини з Путіним виразно холодними.

Можна зробити висновок, що образ Лукашенка як «батька нації» був повністю зруйнованим у 2020 році. На початку своєї президентської кар'єри цей

образ був найпопулярнішим, адже ідеї єдності та рідності народів ще існували у головах людей і тогочасні політтехнологи мали на меті закарбувати та вбити в мозок людям те, що саме Олександр Лукашенко своїми діями та твердою рукою здатний врятувати країну від кризи. Якщо бути відвертим, то ця ідея спрацювала і була актуальна близько 10 років, але світ змінюється і розвивається, росте нове покоління електорату на якого вже не діють застарілі технології та методи пропаганди. Постає питання – чому саме ця людина досі займає президентське крісло? Причиною цьому є загальний розвиток Білорусі, адже на відмінну від інших країн пострадянського періоду. Рівень забезпеченості та задоволення населення є одним з найбільших серед колишніх країн СРСР, тому діяльністю президента та взагалі влади електорат задоволений, хоча кожного разу на виборах відбувається утиск незалежних кандидатів та фальсифікація. У 2020 році образ батька нації був змінений на «вусатого таргана», що для такої простої людини звучить дуже образливо.

2.2 Права людини та громадянина в Білорусі: сучасний стан

Білоруський уряд критикують за порушення прав людини та переслідування неурядових організацій, незалежних журналістів, національних меншин та опозиційних політиків. У свідченні Комітету Сенату США у закордонних відносинах колишній державний секретар США Кондоліза Райс назвала Білорусь одним із шести «форпостів тиранії» у світі. У відповідь білоруський уряд назвав оцінку «досить далекою від реальності» [16].

Увага світу до Білорусі зосереджена на відновленні прав, гарантованих її власною конституцією і міжнародними пактами. Ці права, незважаючи на офіційні заяви, що обіцяють їх громадянам, тим не менш, були урізані і припинені політичною владою і тиском з боку президента О.Лукашенка. Серед порушених прав - право на свободу слова і зібрань, а також право на свободу від довільного арешту і затримання. Жорстоке поводження міліції з ув'язненими є поширеною практикою, а політичні "зникнення" продовжують

використовуватися як спосіб змусити замовкнути опозицію до правління Лукашенка. Білорусь є останньою країною в Європі, де застосовується смертна кара.

Крім явних порушень права білоруських громадян на мирні зібрання, багато хто з учасників протесту були довільно затримані та були засуджені великими групами без присутності адвокатів. Люди були арештовані не через законних побоювань за безпеку держави, а тому, що вони вирішили взяти участь в переважно мирному заході, щоб висловити занепокоєння з приводу справедливості виборів. Необмежений доступ до адвокатів, життєво важливий для забезпечення представництва і повного врахування інтересів обвинувачених, був зведений до мінімуму. Вони часто піддаються загрозам, і їм дозволяється зустрічатися з клієнтами тільки під наглядом співробітника КДБ. Багато міжнародних організацій про права людини також занепокоєні умовами утримання тих, кому були пред'явлені звинувачення. Немає ніяких записів про те, що затриманим надається доступ до медичної допомоги, незважаючи на документально підтверджені випадки жорстокого поводження з боку поліції і нанесення їй тілесних ушкоджень.

Правозахисники, зокрема Білоруський Гельсінський комітет і Правозахисний центр "Вясна", також стали мішенню для нападів. Після демонстрації 19 грудня правозахисні організації по всій країні піддавалися обшуків, конфіскації майна, допитам з боку КДБ таким чином і з такою частотою, що можна було запідозрити, що справжні наміри полягає в залякуванні, а не в проведенні розслідування.

Світові лідери визнають ці події, як цілеспрямоване позбавлення прав людини і закликає до негайного, беззастережного звільнення багатьох в'язнів совісті Білорусі та виплату компенсації жертвам її дій. Крім того, закликають білоруську владу утриматися від повторення таких неприйнятних дій і нагадати про свої зобов'язання перед міжнародним законодавством, власним законодавством і своїм народом.

Президент Олександр Лукашенко зазначив що має «авторитарний стиль правління». Західні країни характеризують Білорусь за часів О. Лукашенко як диктатуру; уряд звинуватив ті самі західні держави у спробі скинути О.Лукашенко. Рада Європи заборонила Білорусі членство з 1997 року через недемократичне голосування та порушення виборів на конституційному референдумі в листопаді 1996 року та додаткових виборах у парламент.

Білорусь залишалася єдиним катом у Європі та колишньому Радянському регіоні, винісши три смертні вироки та стративши принаймні трьох в'язнів. Законодавчі поправки, спрямовані на права на свободу слова та мирні зібрання, додатково обмежили, зокрема, діяльність в Інтернеті та ЗМІ та право на протест. Достовірні докази виявились про сотні дітей та молоді, які відбували тривалі тюремні терміни за незначні злочини, пов'язані з наркотиками, які не стосуються насильства. Вразливі групи, в тому числі роми та представники ЛБГТ, залишались під загрозою дискримінації, хоча були вжиті деякі позитивні кроки щодо депортації іноземних громадян, які, як вважається, зазнають ризику катувань чи іншого жорстокого поводження у своїх країнах.

Проблема порушення прав людини та взагалі Конституції дуже яскраво вбачаються до/під час/після виборів.

За даними Державного департаменту США, станом на 2016 рік основними проблемами прав людини Білорусі продовжували бути такі: громадяни не змогли обрати свій уряд шляхом виборів; в системі, позбавленій стримувань і противаг, органи влади вчинили зловживання; політичні права колишніх політичних в'язнів залишалися в значній мірі обмеженими, тоді як уряд не міг врахувати тривалі випадки політично мотивованих зникнень [11].

Крім того, Державний департамент США відзначив зловживання силами безпеки, погані умови ув'язнення, політично мотивовані арешти, політичне втручання в роботу судової влади, обмеження громадянських свобод та багато інших питань.

США проводять політику «вибіркового залучення» з урядом Білорусі, обмежуючи доступ уряду до урядових службовців США на рівні помічника

секретаря та нижче, і обмежуючи допомогу США уряду Білорусі. 19 червня 2006р. Президент Джордж Буш оголосив надзвичайну ситуацію в країні у зв'язку з діями членів білоруського уряду (включаючи президента), наклавши санкції проти О. Лукашенко, інших членів білоруського уряду та «Белнафтехіму» за «підриг демократичного процесу та незвична і надзвичайна загроза національній безпеці та зовнішній політиці США» [14].

За даними ЦРУ, Білорусь «республікою за назвою, хоча насправді є диктатурою», розглядається США та європейськими демократіями як неправдива держава – та, поведінка якої не відповідає міжнародним нормам поведінки і режим вважається порушенням прав людини [14].

Державний департамент США неодноразово критикував режим О. Лукашенко, характеризуючи його як «жорстоку, авторитарну диктатуру, яка грубо ігнорує права людини та основні свободи». Оцінки ООН, США та європейських та євроатлантичних організацій демонструють ігнорування Білоруссю прав людини, підпорядкування білоруських судів адміністрації президента та членам його найближчого оточення, а також використання білоруської судової влади як інструменту досягнення неправильні політичні цілі та відповідність інтересам режиму. Рада ООН з прав людини зазначила, що білоруська політична система «несумісна з концепцією прав людини» [19]. Державний секретар США Кондоліза Райс назвала Білорусь «останньою справжньою диктатурою, що залишилася в серці Європи» [18].

Білорусь підпадає під санкції США за підриг демократичного процесу і становлення незвичної та надзвичайної загрози національній безпеці та зовнішній політиці США. Також на неї поширюються санкції, введені Європейським Союзом за порушення прав людини. Білорусь визнана звичним порушником міжнародних законів про права людини та прийнятих норм міжнародної поведінки ООН, США, Організацією безпеки та співробітництва в Європа (ОБСЄ), Парламентська Асамблея ОБСЄ, Рада Європи, Парламентська Асамблея Ради Європи, Європейська Рада, Європейський Парламент, Європейська Комісія та Парламентська Асамблея НАТО. 10 липня 1994 р.

Олександр Лукашенко був обраний президентом Білорусі. Він набрав 80,3% голосів.

Станом на 2017 рік жодні інші президентські чи парламентські вибори чи референдуми, які проводились у Білорусі з тих пір, не були прийняті як вільні та чесні в ОБСЄ, ООН, Європейському Союзі чи США. На вищих посадових осіб, відповідальних за організацію виборів, зокрема на голову Центральної виборчої комісії Лідію Єрмошину, застосовувались міжнародні санкції за фальсифікацію виборів.

Президентські вибори 2010 року супроводжувались протестом опозиції та жорстоким придушенням з боку міліції. Група протестуючих намагалася штурмувати головну будівлю уряду, розбиваючи вікна та двері, перш ніж ОМОН відсунув їх назад. Після нападу на головну будівлю протестуючі були жорстоко придушені. Кілька сотень активістів, у тому числі кілька кандидатів у президенти, були заарештовані, побиті та піддані тортурам в міліції та КДБ.

Лукашенко розкритикував протестуючих, звинувативши їх у «бандитизмі». Насильство в міліції під час протестів та загальне проведення виборів викликало хвилю жорсткої критики з боку США та ЄС. Понад 200 пропагандистів, співробітників органів державної безпеки, співробітників центральних виборчих комісій та інших посадових осіб були включені до санкційних списків Європейського Союзу: їм заборонено в'їзд до ЄС, а їх активи в ЄС, якщо такі є, повинні бути заморожені.

У червні 2020 року Міжнародна амністія задокументувала обмеження прав людини, включаючи права на свободу вираження поглядів та мирних зібрань та об'єднань, перед президентськими виборами, призначеними на 9 серпня 2020 року. кандидатів та їх прихильників. Білоруська влада націлила та залякала активістів громадянського суспільства та незалежні ЗМІ. Двох політиків, Сергія Тихановського та Віктора Бабаріку, ув'язнили та завели до кримінально-процесуальних дій з політично мотивованою справою. Сотні мирних протестуючих, включаючи їхніх прихильників, були самовільно заарештовані і отримали суворий штраф або утримувались під «адміністративним

затриманням». 14 серпня 2020 року Європейський Союз ввів санкції проти окремих білоруських чиновників після повідомлень про систематичні знущання та катування білорусів у жорстокі репресії проти протестуючих. Білоруські силовики побили та затримали мирних демонстрантів, які брали участь у демонстраціях проти офіційних результатів виборів.

Безумовно, аналізуючи тектоніку демократичного розвитку та поширення демократії Білорусі, можна зробити висновок, що цю країну ніяким чином не можна віднести до країн з високим рівнем демократії. За індексом демократії на 2019 рік Білорусь займає 149 місце серед 166 країн світу, маючи всього індекс всього в 2.48. У 2020 році деякі показники зросли, а саме: політична активність населення та політична культура.

Білоруси високо цінують соціальні права, в меншій мірі – економічні, ще менше – політичні. За даними статистики соціальних досліджень на початок 2019р. більше 50% опитаних вважали найбільш важливими право на роботу і її гідну оплату (75,1%), право на медичну допомогу (73,2%), право на соціальний захист (64,6%), право на життя і свободу (58 , 5%), право на безкоштовну освіту (50,8%) [1].

Це можна розцінити як чергове свідчення білоруського патерналізму і громадянської інфантильності. А можна, як відображення позиції держави, що підтримує – хоч і в слабкому, але робочому вигляді – механізми захисту громадянами їх соціальних прав, і повністю блокує спроби домогтися прав політичних.

2.3. Геополітичний фактор та політичні ризики неоавторитаризму Білорусі

У століття інформаційних технологій відстежувати траєкторію та деякі критичні стики зовнішньополітичної стратегії Білорусі у XXI столітті стало дуже легко. Особливу увагу, як небезпечному для влади фактору варто надати наслідкам репресій президента Олександра Лукашенко проти внутрішньої опозиції для механізму геополітичного балансування між Росією та Заходом,

який існує вже більше 15 років. Світова фінансово-економічна криза загострила суперечності між Білоруссю та Росією та змусила Мінськ шукати шляхи співпраці із західними партнерами. Після початку нормалізації відносин з Європейським Союзом білоруська влада посилила політику балансування між Сходом та Заходом. Для Мінська роль ЄС у цій домовленості перевищила його попереднє риторичне значення. Білорусь активно намагалася зрівняти свої східні та західні політичні полюси, а також доповнити їх новою "південною дугою", активізуючи відносини з азіатськими, латиноамериканськими та арабськими державами.

В умовах глобалізації Мінськ почав використовувати мережеві геополітичні технології сприяти співпраці з Китаєм, Іраном, Венесуелою, Кубою, Лівією, Сирією та іншими державами, які є географічно віддаленими, але політичні та економічні інтереси яких у тій чи іншій мірі сумісні з інтересами Білорусі. Таким чином Мінськ намагався стати політичним та економічним гравцем за межами своєї традиційної геополітичної зони та компенсувати витрати на проблемні стосунки з сусідами Росією та ЄС.

Тим часом, через неохоче і вимушене пристосування до зовнішнього середовища, зовнішня політика Білорусі залишається вкрай суперечливою, і, незважаючи на деякі коригувальні заходи, вона зберігає багато неадекватних догматів. Президентські вибори та наступні масові політичні репресії стали вододілом, який ознаменував провал попередньої внутрішньої та зовнішньої політики режиму, викрив його одержимість владою та зруйнував механізм балансування його геополітичних «аватарів», розроблених індивідуально для Схід, Захід і Південь.

Зовнішня політика Білорусі досі часто розглядається в рамках декількох популярних, але надзвичайно спрощених наративів. Один з них класифікує Білорусь як російський геополітичний придаток і, таким чином, інтерпретує будь-яка міжнародна дію Мінська як результат волі Кремля. Інший наратив пояснює зовнішню політику країни виключно одним фактором – специфікою

політичної системи Білорусі. Тобто ставить зовнішню політику в повну залежність від внутрішньої.

Ці наративи можуть здаватися застосовними до окремих ситуацій, але в цілому вони не дозволяють зрозуміти логіку дій Мінська на міжнародній арені. Як і в разі будь-якої іншої країни, незалежно від її політичної системи, основними факторами зовнішньої політики і політики в галузі безпеки Білорусі є її геополітичне положення та відносна сила (тобто її можливості в порівнянні з іншими країнами). Тому головною структурною характеристикою Білорусі в системі міжнародних відносин є те, що вона розташована між двома конфліктуючими полюсами (Росією і Євросоюзом) та має з ними сильно асиметричні відносини. Виходячи з цього, щоб зберегти власний суверенітет, Мінську необхідно триматися в стороні від геополітичного протистояння і зберігати неконфронтаційні відносини з обома геополітичними полюсами.

Дві умовно недавні події яскраво відобразили цю зовнішньополітичну логіку Білорусі.

Перш за все, в середині січня 2018 президент Казахстану Нурсултан Назарбаєв відвідав США і зробив несподівану заяву за підсумками його дискусії з Дональдом Трампом. За словами казахстанського лідера, в ході зустрічі в Білому домі Д. Трамп запропонував перенести місце проведення переговорів щодо кризи на Донбасі з Мінська в Астану [9]. І хоча дуже мало ймовірно, що в сьогоденних умовах США могли ініціювати таку дискусію, влада Білорусі відкрито розкритикували слова Назарбаєва. Президент Олександр Лукашенко також негативно висловився з приводу слів свого казахстанського колеги. В результаті посол Казахстану в Білорусі дав телевізійне інтерв'ю, в якому запевнив, що слова Назарбаєва ні в якому разі не були націлені на те, щоб нашкодити інтересам Мінська.

Значна кількість ЗМІ пояснили таку реакції Білорусі тим, що О. Лукашенко не хоче втрачати лаври миротворця, які допомогли покращити його міжнародний імідж. І хоча будь-який політичний діяч був би безумовно радий мати такі лаври, це пояснення є великим спрощенням.

Як заявив сам О. Лукашенко, ЄС є «однією з найпотужніших опор нашої планети» і її гіпотетичне руйнування «приведе до руйнування системи не тільки безпеки, але і економіки і всіх інших сфер життя на нашій планеті» [9]. Фактично це пояснення містить у собі опис класичної логіки малих держав, в тому числі Білорусі. Чим більше у країни сильних партнерів, на яких вона може спертися, тим більше простору вона має для маневру в зовнішній політиці. Тим більш гнучкою може бути в своїй міжнародній діяльності.

Але це логіка простої людини з СРСР, яка будує свою політику на дружніх засадах та відносинах, забуваючи про те що в сучасному геополітичному світі не місце для такого, хоча така практика була досить популярна серед країн колишнього Радянського Союзу. Сучасний світ дуже відрізняється від того, який уявляє Лукашенко, адже всю інформацію він отримує не через мережу Інтернет, а шляхом записок, які йому приносять його секретарі. В такому випадку не дивлячись на всі перспективи та можливості держави, верхівка влади все ще знаходиться у 90-х і не бачить всієї картини, як внутрішньої та зовнішньої політики.

Після виборів в серпні 2020 року напруженість у відносинах між Росією і Білоруссю погіршилася, що призведе до деякого зниження ризиків для енергетичної сировини країни. У зв'язку з тим, що Білорусь в значній мірі залежить від Росії в плані торгівлі, країні буде важко розвивати незалежну зовнішню політику далеко від Росії. Інвестиційні можливості Білорусі залишаються обмеженими у зв'язку з великою кількістю державних підприємств у багатьох ключових галузях економіки. Це негативно позначиться на інвестиційній привабливості країни в таких ключових галузях, як обробна і нафтогазова промисловість. Політичне втручання держави в судову систему збільшить правові ризики для іноземних інвесторів. Протести можуть поставити під загрозу стабільність країни і привести до порушення ланцюжка поставок, особливо для підприємств, що працюють в Мінську, де проходить більшість демонстрацій. Позитивним моментом є те, що інвестори отримають вигоду від недорогих комунальних послуг в Білорусі, зокрема, палива і електроенергії.

Високоосвічена і урбанізована робоча сила країни сприятиме зростанню національного ринку праці, подальшого підвищення його інвестиційної привабливості. Незважаючи на це, ці потенційні переваги не знижують ризиків, пов'язаних з роботою в Білорусі.

З 9 серпня 2020 року Білорусь широко обговорюється в засобах масової інформації в усьому світі через політичну кризу в країні. Політологи класифікують нинішню ситуацію в Білорусі як випадок політичної нелегітимності, тобто в білоруському суспільстві немає єдиної думки щодо визнання та прийняття нового терміна для правлячого режиму.

У свою чергу, правлячий режим воліє ігнорувати проблему нелегітимності. За цим стоїть неявне припущення: нелегітимність - нематеріальний питання, який навряд чи може призвести до будь-якої відчутної загрози стійкості правлячого режиму.

У короткостроковій перспективі питання політичної нелегітимності став частиною інформації, яка обліковується при прийнятті рішень економічними агентами в Білорусі. Отже, в своїх економічних рішеннях вони або намагаються боротися з нею, або, по крайній мере, застрахуватися від відповідних негативних наслідків.

Найбільш очевидно, що коригування в прийнятті рішень вже проявилися в ощадному поведінці домогосподарств. Безпосередньо міркування нелегітимності привели до вилучення депозитів з банківської системи і зростання попиту на іноземну валюту. Отже, це призвело до зростання девальваційних / інфляційних очікувань і зниження довіри населення до банківської системи, що в свою чергу посилює ці моделі поведінки домогосподарств.

Досі влада стримували фінансовий стрес, проводячи обмежувальну монетарну політику. Однак це не пригнічує несприятливі тенденції в поведінці домогосподарств. Це лише в деякій мірі дозволяє змістити негативні корективи з фінансових ринків в сторону реальної економіки. Більш того, він послаблює,

але не повністю усуває загрозу повномасштабних фінансових потрясінь, враховуючи системну фінансову нестабільність в Білорусі.

Крім самої проблеми нелегітимності, інші негативні очікування, швидше за все, приведуть і до несприятливих тенденцій в поведінці домогосподарств в сфері споживання. По-перше, споживання домашніх господарств, швидше за все, буде ослаблено в результаті низького рівня споживчої довіри і настроїв. По-друге, додаткові втрати в споживанні можуть статися через обмеження доступу до кредитів і прогресуючої фінансової нестабільності.

Аналогічні механізми, ймовірно, будуть діяти і щодо інвестиційного попиту. По-перше, низький рівень довіри і настроїв підриває інвестиційну активність підприємств. По-друге, інвестиційна активність, швидше за все, знизиться в зв'язку з погіршенням фінансових умов і, як наслідок, скороченням кредитування. Цей зв'язок особливо важливий для державних підприємств і інвестицій в житлове будівництво.

Неоавторитарний режим та авторитарний політик (або держава) у сучасному світі стає досить неприйнятним союзником та партнером, адже сьогодні демократичні цінності є запорукою партнерства та співпраці, а Білорусь, хоч до подій 2020 року вся міжнародна спільнота закривала очі на всі анти-демократичні та негуманні дії стосовно громадян та їх прав, все ж таки втратила західних партнерів та знову змушена тісно співпрацювати з Росією. Такий союз не нове явище, але практика показує, що у авторитарних лідерів досить рідко з'являється інтерес з приводу поліпшення державного управління, тому Білорусі залишається чекати.

ВИСНОВКИ

Білорусь країна з цікавою історією, країна яка в 60-70х рр. XIX століття зароджувала капіталізм на своїх теренах, за прикладом українського народу висувала ідеї самостійної нації та власної вільної мови. В часи першої світової війни була ареною активних бойових дій, що призвело до величезної інфляції, використання жіночої та дитячої праці, окупація та податки. Друга світова війна і знову окупація, депортація та концтабори. Післявоєнний період характерний для всієї великої території колишнього СРСР – відновлення інфраструктури, розвиток економіки та початок політичного розвитку самостійної держави в період перебудови. З початком перебудови в СРСР поступово збільшувалася роль Верховної Ради УРСР, авторитет же Комуністичної партії Білорусії падав. Саме Верховна Рада на засіданні 26 січня 1990 наділив білоруську мову статусом державного. 25 серпня 1991 року, п'ята позачергова сесія Верховної Ради (24-25 серпня 1991 року) прийняла Закон «Про надання статусу конституційного закону Декларації Верховної Ради Білоруського РСР про державний суверенітет Білоруської Радянської Соціалістичної Республіки» і постанову «Про забезпечення політичної та економічної самостійності Білоруського РСР ».

Такі процеси були характерні для більшості країн колишнього Радянського союзу, адже настає новий етап в історії кожної країни, тому перш за все на перший план постає формування політичних механізмів самостійної держави. Білорусь змінює Конституцію під лад О. Лукашенка, що стає відправним етапом у майбутній неоавторитарний режим. Однією з особливостей змін, що відбулися на політичній карті світу в кінці XX - початку XXI ст., стала поява групи неоавторитарних режимів. На відміну від традиційних авторитарних диктатур, неоавторитарні режими відрізняються більшою гнучкістю, нерідко позиціонують себе як прихильників універсальних цінностей прав людини, стверджують, що в своїй політиці орієнтуються на загальноприйняті демократичні стандарти. Білоруському неоавторитарному режиму властива тришарова ідеологічна компонента. Вона включає: ідеологію корупції як

латентну ідейно-ціннісну основу життєдіяльності правлячої пострадянської номенклатури (що заклало у головах електорату та майбутнім поколінням ідею можливості корупційних схем на благо державі); державницьку ідеологію з тієї або іншої націоналістичної забарвленості для публічного внутрішньополітичного споживання з метою згуртування і мобілізації мас на підтримку правлячого режиму; декларовану в міжнародному політичному просторі імітацію прихильності служінню людини як найвищої цінності (що ми можемо побачити у промовах президента Білорусі).

Саме президент за всіма законами є гарантом прав та свобод свої громадян. Політичні технології вже давно не працюють на теренах Білорусі (або працюють на малий відсоток населення), це показує реакція населення на виборах 2020 року. Для електорату важливо бачити результат та діяльність, яка направлена на його захист у період пандемії, а не провластні інтерв'ю з главою держави. Противагою О. Лукашенка як президента від народу (дуже популярного на період кінця 90-х) можна привести президента Уругваю Хосе Мухіко, який був повністю легітимним і легальним президентом, на відмінну від Олександра Лукашенка, хоча де-юре він дійсно вважається легальним главою держави, але дії та політика стосовно мітингуючих громадян Білорусі, які бачив весь світ, дає змогу відчувати злість та агресію того «батька нації», який узурпує президентське крісло до якого швидко встиг звикнути.

Завдяки урядовим ЗМІ постає картина люблячого батька-президента, який переживає негаразди разом зі своїми громадянами. Але якщо прибрати публіцистику, то побиття мирного населення є повним порушенням демократії, прав та свобод громадян країни. Для всього світу було потрясінням настільки жорстоке побиття людей, в тому числі і жінок, затримання без вияснення причин та слідства, утримування в нелюдських умовах дає змогу створити дійсну картину останнього диктатора в Європі. Можна зробити висновок, що білоруський народ своїми діями довів всім, що їх президент буде останнім диктатором в Європі.

Для сучасного світу слово «диктатор» є чимось досить застарілим та незвичним, адже якщо говорити про диктаторів то на думку спадає Адольф Гітлер, Ким Чен Ір, Мао Цзе-Дун, Йосиф Сталін, Чингисхан, але це історичні постаті, диктатори існують і на теренах сучасної Африки, але ці країни відсталі через колоніальну політику та епоху постколоніалізму. Для ХХІ століття такий термін досить неординарний для опису глави держави в Європі, який дотримується (можливо сам того не розуміючи) неоавторитарних механізмів політики.

Білорусь, завдяки діям вищого керівництва, втратила багатьох партнерів та друзів країни, що майже знищило потенціал та інтерес міжнародних компаній та інвесторів, колись будучи ареною для міжнародних переговорів з приводу конфлікту України та Росії, ця країна стала неліквідною своїми же діями. Єдиним партнером залишається Росія, яка має схожу внутрішню і зовнішню політику: санкції, корупція, неефективність влади під час пандемії, криза та геноцид власного народу.

Складність цієї роботи обумовлена тим, що під час її написання події змінювались кожен день і виростали ризики повної втрати актуальності й точності. Але, на думку авторів, це чудовий приклад того, як розвивається країна в руках однієї людини, в тій застарілій політичній системі, яка ніяк не еволюціонує під сучасні тенденції. Незважаючи на величезне ідейне різноманіття, еклектичність і готовність до модифікацій, ідеології всіх авторитарних і неоавторитарних режимів зберігають традиційні родові риси. Для них вищою цінністю як і раніше залишається держава, а людина з його правами та свободами займає нижчий щабель в ціннісній ієрархії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Алмонд Г., Верба С. Громадянська культура і стабільність демократії. - Поліс. - 1992. - №4.
2. Міхалюк Д. Дипломатичні архіви Білоруської Народної Республіки 1918–1921 років як джерело вивчення білорусько-польських та білорусько-українських відносин / Д. Міхалюк // Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики. - 2017. - Число 28. - С. 33.
3. Юрчак Д.В. Білорусь - Україна: 20 років міждержавних відносин / Д.В. Юрчак. - монографія. - Вітебськ: ВДУ ім. П.М. Машерова, 2012. - С. 99. - 280 с.
4. 2018 Country Reports on Human Rights Practices: Belarus // US department of State. URL :<https://www.state.gov/reports/2018-country-reports-on-human-rights-practices/belarus/>
5. Белорусский рейтинг прав человека // Белорусские исследования «Thinktanks.by» URL :
<https://thinktanks.by/publication/2019/01/23/beloruskiy-reyting-prav-cheloveka.html>
6. Выборы на фоне Крыма: электоральный цикл 2016—2018 гг. и перспективы политического транзита / В. В. Фёдоров. М.: ВЦИОМ, 2018. - 530 с.
7. Государственный земельный кадастр Республики Беларусь: по состоянию на 1 янв. 2012 г. – Минск: Гос. ком. по имуществу Респ. Беларусь, 2012. – 57 с.
8. Ексбоець білоруського «ескадрону смерті» зізнався у вбивствах опозиціонерів // LB.ua від 16 грудня 2019. URL :
https://lb.ua/world/2019/12/16/445036_eksboets_belorusskogo_eskadrona.htm
1
9. Истон Д. Категории системного анализа политики. – Антология политической мысли. – Т.2. – М., 1997

- 10.Крастев И. Парадоксы нового авторитаризма // Pro et contra 2011, № 3-4 (52), с. 96–105.
- 11.Моторина О.И. Институциональные аспекты экономического роста // Банкаўскі веснік. – 2017. – № 2 (643). – С. 34–42. URL : <https://www.nbrb.by/bv/articles/10361.pdf>
- 12.Моторина О.И. Методические основы анализа институциональной динамики Беларуси // Банкаўскі веснік. – 2017. – № 6 (647). – С. 43–53
- 13.Нисневич Ю. А. Регенерация номенклатуры как правящего социального строя: препринт WP14/2015/03 / Ю. А. Нисневич ; Нац. исслед. ун-т «Высшая школа экономики». – М. : Изд. дом Высшей школы экономики, 2015. – 56 с. URL : https://www.hse.ru/data/2015/07/14/1085719230/WP14_2015_03_ff.pdf
- 14.Олсон М. Власть и процветание. Перерастая коммунистические и капиталистические диктатуры. – М.: Новое издательство, 2012. – 212 с.
- 15.Прейгерман Е. Беларусь становится все более геополитической // Минский диалог от 27.02.2018/ URL : <https://minskdialogue.by/research/opinions/belarus-stanovitsia-vse-bolee-geopoliticheskoi>
- 16.Яжборовская И. С. Польша 2015-2016 гг. Хроника неоавторитарного реванша // Полис. Политические исследования. 2016. № 5. С. 49-65.
- 17.Anduiza E., Jensen J., Jorba L. (eds.) (2012) Digital Media and Political Engagement Worldwide: A Comparative Study. Communication, Society, and Politics, New York: Cambridge University Press.
- 18.Anduiza E., Jensen J., Jorba L. (eds.) (2012) Digital Media and Political Engagement Worldwide: A Comparative Study. Communication, Society, and Politics, New York: Cambridge University Press.
- 19.Arendt Hannah Authority in the Twentieth Century // The Review of Politics, Vol. 18, No. 4 (Oct., 1956), pp. 403-417. URL : <http://www.openschooleast.org/wp-content/uploads/2018/05/Arendt-Authority-in-the-Twentieth-Century.pdf>

20. Assman J. (2008) Memory: Individual, Social, and Cultural. In: Erll A. Cultural Memory Studies. Berlin. New York: Walter de Gruyter: Sage: 109 – 118.
21. Bay C.. Political and apolitical students: Facts in search of theory // Journal of Social Issues, 1967. 23(3), 76–91. URL : <https://psycnet.apa.org/record/1968-08835-001>
22. Belarus // The World Factbook. URL : <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/belarus>
23. Bennett L., Segerberg A. (2013) The Logic of Connective Action: Digital Media and the Personalization of Contentious Politics, New York, NY: Cambridge University Press.
24. Dev.by. (2020b). <https://dev.by/news/opros-relocate-september2020>.
25. Dolbilov M. (2011) “The Political Mythology of Autocracy: Scenarios of Power and the Role of the Autocrat”, Kritika: Explorations in Russian and Eurasian History, N°4, Vol. 2: pp. 773-795
26. Essential Background – Belarus // Human Rights Watch World report. URL : <https://www.hrw.org/legacy/wr2k5/wr2005.pdf>
27. Freedom House (2012) Freedom on the Net 2011. A Global Assessment of Internet and Digital Media Freedom. Available at: <http://www.freedomhouse.org/report/freedom-net/freedom-net-2011>
28. Goujon A. (2010) Memorial Narratives of WWII Partisans and Genocide in Belarus. East European Politics and Societies, 1 (24): 6 – 25.
29. <https://2001-2009.state.gov/p/eur/rls/prsrl/63297.htm>
30. <https://www.amnestyusa.org/countries/belarus/>
31. <https://www.bbc.com/news/world-europe-53637365>
32. Kruk, D. (2020). Short-term Perspective for the Belarusian Economy, BEROC Policy Paper No. 92.
33. Mohammed Arshad, Landay Jonathan Exclusive: U.S. considers sanctions on Belarusians for election fraud, violence against protesters // Reuters. September 1, 2020. URL : <https://www.reuters.com/article/us-belarus->

election-usa-sanctions-exclus/exclusive-u-s-considers-sanctions-on-belarusians-for-election-fraud-violence-against-protesters-idUSKBN25S5JU

34. Morozov E. (2011) *The Net Delusion: The Dark Side of Internet Freedom*, New York, NY: Public Affairs.
35. Rice: Belarus is 'last dictatorship' in central Europe // Euractiv. 21-04-2005.
URL : <https://www.euractiv.com/section/med-south/news/rice-belarus-is-last-dictatorship-in-central-europe/>
36. Shirky C. (2012) *The Political Power of Social Media*. Foreign Affairs, October 12.
37. The Special Rapporteur on the Situation of Human Rights in Belarus // The United Nations Human Rights Council. 2007 URL : <https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/SP/CountriesMandates/BY/Pages/SRBelarus.aspx>